

DE PSYCHOANALYSE TEGENOVER EENIGE VRAAGSTUKKEN DER SEXUEELE ETHIEK.

DOOR

H. IJ. GROENEWEGEN.

De medicus en de ethicus richten uit een verschillenden gezichtshoek vaak den blik op dezelfde verschijnselen. Dit brengt den medicus dikwijls tot beschouwingen die het moreel bewustzijn raken, en dwingt den ethischen denker kennis te nemen met kritischen zin van medische theorieën, waaruit zedelijke oordeelen worden afgeleid. Vooral op het gebied van het geslachtsleven is dat het geval. En op dat gebied liggen tal van problemen, waarmede de hoogste belangen van mensch en maatschappij, zoowel de ethische als de medische, zijn gemoeid.

Onder deze problemen behoort, in onzen tijd en onder alle cultuurvolken, vooral de aandacht gevestigd te worden op wat ik het „*donkere vraagstuk der sexueele ethiek*” heb genoemd¹⁾. Het is de vraag: vanwaar de overal weer toenemende homosexualiteit, — en de andere: hoe te oordeelen over de theorieën, waarmede men haar rechtvaardigt, belangrijk en zelfs aantrekkelijk maakt. Daarmede hangt dan nog wel meer „donkers” op sexueel gebied samen. Wat aan dit vraagstuk zijn diepen ernst geeft, is niet alleen de toename van het verschijnsel, maar vooral de algemeene verbreiding van gepopulariseerde wetenschap of schijn-wetenschap, ook in romans en op het tooneel, waardoor duidelijk of heimelijk een omkeering van de zedelijke beoordeeling wordt beoogd. Geen valsche preutschheid mag ons ooit den ernst dezer dingen doen vergeten. Gelijk de medicus mag ook de ethicus niet vragen naar aantrekkelijk of afstootelijk, maar alleen naar de ziekte, waarvan hij mensch en maatschappij genezen moet, en naar de wetenschappelijke waarde der theorieën waarmede men dat doet. En dan: geen struisvogelpolitiek en geen schijnheiligheid, maar eerlijkheid en waarheidszin, wetenschappelijk en zedelijk.

¹⁾ Ik mag hier wel verwijzen naar mijn boek *Het donkere vraagstuk der sexueele Ethiek*, Leiden bij Van Doesburg. De belangstelling en waardeering, die dat werk niet het minst van medische en juridische zijde heeft ontvangen, is een bewijs, hoe algemeen de ernst van het vraagstuk wordt gevoeld.

Het is moeilijk over deze dingen te spreken en te schrijven, maar er over te zwijgen is misdaad, en er niet van te willen weten dwaasheid bovendien. Trouwens, de kieschheid hangt niet af van wat men onderzoekt en beoordeelt, maar van de wijze waarop men het doet, medisch en ethisch.

De psychoanalyse is de jongste en thans misschien meest invloedrijke methode van onderzoek en theorie van psychische afwijkingen. Haar geniale ontdekker Freud heeft school gemaakt en zijne volgelingen hebben met hem groote aandacht gewijd aan het donkere vraagstuk der homosexualiteit. Het zuiver medisch deel van hun arbeid valt buiten onze beoordeeling, maar hunne resultaten zijn belangrijk genoeg om er kennis van te nemen, en voor zoover zij wijsgeerige beschouwingen voordragen, vooral wanneer deze van ethische strekking zijn, behooren zij, als het nieuwste op dit gebied, te worden onderzocht.

Nu mogen wij er dadelijk de aandacht op vestigen, dat de psychoanalyse tot geheel dezelfde uitkomst heeft geleid ten aanzien van de theorieën, waarmede men de homosexualiteit heeft bepleit. Eenparig hebben de psychoanalytici ze als onhoudbaar en waardeloos verworpen. In een leerboek der psychoanalyse, dat als samenvatting der resultaten van den arbeid dezer school kan worden beschouwd¹⁾, wordt beslist ontkend, dat homosexualiteit ooit te beschouwen is als een primaire toestand. Zij is altijd een secundair verschijnsel en gevolg van bepaalde indrukken en belevingen bij een bepaalde praedispositie. Volstrekte homosexualiteit, heet het verder, bestaat niet: de heterosexuele trekken ontbreken nooit, al zijn ze verdrongen. Typisch voor deze school is dan de voorstelling, dat reeds bij het zeer jonge kind sexuele libido optreedt, die zich richt op een der ouders, en wel die van het andere geslacht, waaruit psychische conflicten ontstaan. Dan treden de verschillende complexen op: het Oedipuscomplex, waarbij jaloerschheid en haat, en het Narcissuscomplex, waarbij sterk zelfgevoel en eigenliefde, met mechanische noodwendigheid tot parapatheën en pathologische verschijnselen leiden. Bij die psychische gesteldheden, vooral door het „mechanisme” van ouderhaat en van verliefdheid op zichzelf, kan in de puberteit het „Sexualziel” verschoven worden en de neiging, onder inwerking van allerlei invloeden, allens op een gelijkgeslachtelijk object worden gericht.

Scherper nog laat de Weensche zenuwarts Sadger zich uit²⁾. Hij noemt Hirschfelds leer een wetenschappelijk maakwerk, dat niets heeft van een onbevooroordeeld onderzoek en geen waarheid beoogt, maar de tendenz heeft om de homosexualiteit als een aangeboren aanleg,

¹⁾ Dr. H. Stollenhoff, Kurzes Lehrbuch der Psychoanalyse, 1926. S. 170, 51 usw.

²⁾ Dr. J. Sadger, Die Lehre von den Geschlechtsverirrungen, 1921, S. 113—123, 151.

een gezonden toestand en een gelijkwaardige, zoo niet meerwaardige variant van de gewone geslachtsdrift aannemelijk te maken, waarbij al wat er tegen pleit, wordt verzwegen. Daardoor wordt het beseef van een ziekelijke neiging en het verlangen naar genezing weggenomen. Hij veroordeelt Kraft Ebings slappe houding tegenover dit streven. Men moet zich niet laten bedriegen door de „Schönfärberei”. Het is niet waar, dat hier een reine neiging is, die alleen bij gedegeneerden tot paederastische vuilheid voert. Met Möbius¹⁾ acht hij de paederasten verachtelijk, slachtoffers van een ziek geworden „analerotik”. Maar zij zijn niets erger dan de gewone homosexueelen, en hun aantal is veel grooter dan de homosexueelen voorwenden. Zoo beslist mogelijk ontkent hij de aangeborenheid. Bij kinderen bestaat geen uitsluitend homosexueele aanleg. Onder 3000 jonge zenuwlijders, bij wie allerlei sexueele afwijkingen voorkwamen, was geen enkel geval van volstrekte perversie²⁾. Met Freud kan men achter alle psycho-neurosen perverse neigingen zoeken, maar de aanleg daartoe bestaat bij ieder mensch, zij het in verschillende mate. Bij sexueel vroegrijpen en overgevoeligen zijn meestal indrukken uit de prille jeugd beslissend. Er bestaat geen geslachtsdrift, die van den aanvang af zich alleen op een gelijkgeslachtelijk object richt.

Op beide geslachten kan zich de drift richten, en doet dat dan ook bij de kinderen. Evenals Freud noemt Sadger dit de „bisexualiteit van het kind”. Ik acht dien naam onjuist en misleidend. Want bij het kind is geen sprake van een naar twee zijden gerichte sexueele drift, ook niet van een tweesoortige, mannelijke en vrouwelijke sexualiteit. Aan zijn sexueele neiging ontbreekt juist alle richting. Zij is in het geheel niet gericht, tenzij, als men het zoo noemen wil, gelijk alle lichamelijke neiging, op zingenot. De door Sadger aangehaalde voorbeelden bewijzen niets voor een bisexueele richting der geslachtsdrift in dezen zin³⁾. Daarentegen is zijn opmerking, dat hij bij geïnverteerden altijd achter de liefde voor een man verdrongen neiging naar vrouwen vond, zeer belangrijk. Dat heb ik bij de door mij onderzochte gevallen ook gevonden of vermoed. Alleen bij langdurige analyses is het aantoonbaar⁴⁾. Dat bij sexueel overprikkelden teleurgestelde geslachtsdrift, door aanschouwing gewekte fantasieën en vooral verleiding, de heterosexueele neiging kunnen verdringen en op gelijkslachtige objecten kunnen doen richten, ligt voor de hand. Even belangrijk is de door hem duidelijk in het licht gestelde Narcistische gesteldheid der homosexueelen. De mannelijke hebben twee primaire liefdesobjecten, de moeder en zichzelf. Het abnorm vroeg en

¹⁾ J. Möbius, *Geschlecht und Entartung*. S. 39.

²⁾ E. Stier, *Zur Aetiologie des kontr. Sexualgefühls*, *Monatschr. für Psychiatrie*, 1912.

³⁾ Sadger a. a. O. S. 123.

⁴⁾ Sadger S. 127—130.

heftig zinnelijk voelen richt zich eerst op de moeder, maar wordt daar afgestooten juist in de puberteit. Maar van zichzelf komt de patient niet los. Op het geslachtsorgaan richt zich vooral zijn aandacht. Juist dat maakt de onanie zoo gevaarlijk. Het is mij een raadsel, terwijl ik bij letterlijk alle gevallen sterke neiging tot masturbatie in de jeugd constateerde, dat velen (Stoltenhoff o.a.) rustig verzekeren, dat onanie een normale uiting is die, mits beperkt, niet schadelijk is. De psychische schade dezer ellendige gewoonte en de moreele verzwakking die er het gevolg van is, zijn op zichzelf al een groot kwaad en zij verhoogen nog de praedispositie voor blijvende perversie. Volkomen juist is de meening van Fleischmann¹⁾, dat homosexualiteit als een geestesziekte is te beschouwen die gepaard gaat met wilszwakte en vaak met zedelijke gebreken. Dat klinkt anders dan Friedländers verheerlijking alsof deze lieden een bij uitstek edel menschetype vormden, een leer die trouwens alleen geloof vindt bij haar eigen slachtoffers.

Kortom, terwijl aan den eenen kant door de psychoanalyse de waardeloosheid van Hirschfelds leer der aangeboren homosexualiteit, scherper dan ooit is aan de kaak gesteld, wordt aan den anderen kant haar alle paedagogische en ethische waarde ontzegd en het brutaal zinnelijk karakter der uranische liefde in al haar uitingen voor goed aan het licht gebracht. Wat het Wetenschappelijk Humanitair Comité doet, heeft niets met wetenschap noch met humaniteit te maken²⁾. En misschien is het zachtmoedigst oordeel over het luidruchtig optreden der homoseksueelen voor hun „mensenrechten” en de reclame voor hun theorieën niets dan een masker voor hun verdronken schuldgevoel en hun innerlijke onzekerheid bij niet te onderdrukken zedelijke zelfveroordeeling³⁾.

Hiermede is evenwel omtrent de waarde der psychoanalytische verklaring van het ontstaan der perversie niets beslist. Het oordeel daarover laat ik aan de psychologen van professie. Bij ons onderzoek is het niet om de wetenschappelijke theorieën zelve, maar om hun invloed op de zedelijke beoordeeling dezer abnorme sexualiteit te doen. En wij zagen reeds, dat ook de psychoanalyse veel heeft aan het licht gebracht, dat allermint aan de verdedigers der zedelijke gelijkwaardigheid steun biedt. Maar de tegenstand, dien het geniale werk van Freud en de belangrijke arbeid zijner volgelingen heeft gevonden, heeft behalve een wetenschappelijken ook een zedelijken grond, en dat dwingt ons en geeft ons recht er althans even bij stil te staan, zij het ook slechts vragender wijze.

¹⁾ R. Fleischmann, Beiträge zur Lehre von der konträren Sexualempfindung. Zeitschr. f. d. gesammte Neurol. u. Psychiatrie. Bd 7, 1911.

²⁾ Sadger, a. a. O. S. 123—156.

³⁾ F. Boehm, Beiträge zur Psychol. der Homosex. Int. Zeitschrift für Psychoanalyse, Band XII, S. 66.

Is er geen gevaar voor zeker psychoanalytisch dogmatisme? Worden niet vaak hypothetische verklaringen en interpretaties van feiten, die niet vatbaar zijn voor logisch of experimenteel bewijs, zelve voor gegevens der waarneming gehouden? Draagt men niet dikwijls in de verschijnselen in wat men er later als door het waargenomene bewezen weer uit te voorschijn brengt? En past men daarbij niet vaak begrippen toe, die niet genoeg omschreven zijn? Zoo ja, dan ontstaan daardoor onvermijdelijk ten opzichte van verschijnselen, die zoo sterk tot ons zedelijk bewustzijn spreken als die van het sexueele leven, beschouwingen, waaraan het moreel gevoel aanstoot neemt.

Dat laatste is al dadelijk, naar ik meen, het geval met het begrip „libido”, dat in de psychoanalyse een groote plaats inneemt. Neemt men het in navolging van Freud¹⁾, als begrip van alle lichamelijk lustgevoel waaruit aandriften ontstaan, dan worden alle „Selbsterhaltungstriebe”, ja, gelijk bij Jung, Graber, Stoltenhoff en anderen blijkt, alle „Triebkraft überhaupt” als libidineus voorgesteld en libido gedacht als „treibende Kraft allenthalben” in het menschelijk leven²⁾. Nu is libido de Latijnsche naam voor lust, bepaaldelijk lichaamslust, maar het woord werd reeds in de oudheid meestal *in malam partem* verstaan en heeft zijn beteekenis van grof-zinnelijken lust, wellust, nog niet verloren. Geen wonder dan ook dat door het subsumeeren van alle genotvolle lichamelijke aandriften onder dit begrip en tevens door de voorstelling van de libido als vis motrix op alle, ook de hoogste levensgebieden een moreele weerzin is gewekt, die tot ernstige bestrijding van de heele theorie heeft geleid.

Men heeft getracht dien tegenstand weg te nemen, door te verklaren, dat slechts het geringste deel der libidineuze energie in het leven gebruikt wordt voor de bevrediging der sexueele aandriften, en dat juist de „gedesexualiseerde libido” de machtigste cultuurfactor is³⁾. Maar daarmee verloochent men toch feitelijk het sexueel karakter der libido en wordt de echte sexueele libido, die reeds bij het kind aan het genitaalstelsel verbonden blijkt, een duidelijk afgezonderd en op de procreatieve levensfuncties gerichte lichamelijke aandrift, waarvan niet bewezen is noch bewezen kan worden, dat zij vooral de drijfkracht is van het heele menschenleven, allermint van het geestelijke leven, dat de cultuur voortbrengt.

Anderen hebben gesproken van een verschil tusschen sexueel en genitaal, tusschen geslachtelijke begeerten en voortplantingslust. Men wees er op dat het kind wel de eerste, niet de laatste heeft. Immers alleen in de puberteit en in de krachtigste periode zijns levens is het sexueele leven aan de functie der geslachtsorganen gebonden. Maar

¹⁾ S. Freud, *Jenseits des Lustprinzips*, S. 50.

²⁾ G. W. Graber, *Die Ambivalenz des Kindes*, S. 22, 42.

³⁾ H. Stoltenhoff, a. a. O. S. 33.

bij den mensch en vooral bij het kind zal een „extragenitale geslachtslust” altijd aantoonbaar zijn. Maar nu vraagt men toch wat in dit begrip „extragenitaal-sexueel” het sexueele kan beteekenen ¹⁾. Sadger antwoordt, dat er drie kenmerken zijn van sexueele libido: de orgasmus als hoogtepunt van wellust, de afscheiding der geslachtsproducten en de voortplanting. Daarvan vallen bij het kind met zijn onvolwassen genitaalstelsel de laatste weg. Daarentegen vertoont zich de eerste reeds, zelfs bij het zeer jonge kind, maar is daar, bijv. bij de vroege onanisten, duidelijk aan de genitaliën gebonden en als zoodanig het bewijs dat van den aanvang af physisch en psychisch de aanleg tot de latere procreatieve functie aanwezig is. Maar het bewijs dat andere lustaandriften in het kind wezenlijk sexueel van aard zijn, is daarmede zeker niet gegeven. En bij den volwassen mensch, die zich van zijn verschillende begeerten en behoeften bewust geworden is, is die orgasmus met of zonder de beide andere kenmerken zoo duidelijk mogelijk gelocaliseerd en aan zijn genitaalstelsel gebonden. Natuurlijk is het lichaam een samenhangend organisme en heeft iedere functie deel aan de levensuitingen van het geheel. Ook is er geen gebied van ons geestesleven volstrekt geïsoleerd van de andere, en staan dus de sexueele lusten en hunne bevrediging in betrekking van wisselwerking met alle andere geestelijke functies. De onderscheiding is dus nooit als een afscheiding te denken. Maar omgekeerd is de samenhang ook nooit te denken als een opheffing der onderscheiding. En die heeft plaats waar men van „extragenitale geslachtslust” spreekt. Het begrip libido heeft blijkbaar verleid tot een identificatie, waartoe de verschijnselen geen recht geven, tenzij men het sexueele overal „hinein-interpretiert”. En dat is het juist, waartegen het natuurlijk zelfbewustzijn van den volwassen denkenden mensch en bepaaldelijk zijn zedelijk oordeel, dat zoo duidelijk de hoogere van de lagere levensgebieden, en met name het sexueele van ander lichaamsgenot onderscheidt, verzet aanteekeent.

En waartoe heeft deze fout de psychoanalyse weer gebracht? Het klinkt mooi als men zegt „de drijfkracht van den vooruitgang van de mensheid in kunst, wetenschap, techniek (waarom wordt daarbij van zedelijkheid en godsdienst gezwogen?) is te zoeken in de libido, den alles beheerschenden Eros der Ouden, en sublimering der libido is de voorwaarde van alle ontwikkeling” ²⁾. Maar een sublimering die

¹⁾ Sadger, a. a. O. S. 7. Opmerkelijk lijkt mij, dat Stoltenhoff dit bezwaar heeft gevoeld. Hij zegt, Lehrb. S. 45, dat men alle lichaamslust tot het sexueele terugbrengt, omdat alle lustgewaarwordingen bij het kind, later bij de volwassenen, blijken in dienst der sexualiteit te staan. Dat is echter maar ten deele waar. Niet alle organen van zingenot zijn dienstbaar aan het sexueele. En zelfs de „erogene zonen”, de mond (kussen), de borsttepels der vrouw, zijn het slechts zoolang als het sexueele leven overheerscht. Daarmede is dus niet te rechtvaardigen, dat alle lichaamslust als sexueel wordt voorgesteld.

²⁾ Stoltenhoff, 33.

in desexualiseering bestaat, heeft de libido tot iets geheel ónsexueels gemaakt, en dat is alleen denkbaar als in hetgeen men zoo noemde van den aanvang af iets anders, iets sui generis, iets hoogers in aard en bestemming, is werkzaam geweest. Verliest men dit uit het oog, dan komt men tot willekeurige interpretaties van psychische verschijnselen, die wetenschappelijk allerm minst zeker, en juist voor onze hoogste, onze ethische gevoelens weerzinwekkend zijn.

Voorbeelden voor het grijpen. Laat het waar zijn dat de moeder het eerste liefde-object van het kind is, zonder eenig bewijs wordt dat door Graber verklaard als verlangen naar de plaats van het intra-uterine leven, en het niet vervullen van dien wensch zal, niettegenstaande het genot van het gezoogd worden, dat Freud zelfs als een „zuigelingsonanie” beschouwt, een „oer-haat” tegen de moeder van sadistische aard te voorschijn roepen¹⁾. Met welk recht wordt het zuiggenot van het kind als een eerste uiting van sexueele drift en de mond als een erogene zone opgevat? Hoe kan daaruit het „toekomstig primaat” van een geheel andere zone, die der genitaliën, ontstaan? En gelijk de eerste liefde de moeder, zal de eerste haat den vader gelden. Het kind wordt voorgesteld „de moeder te verslinden om verslonden te worden” en in het moederlijf terug te keeren, maar daar de moeder de libido tegelijk prikkelt en afwijst, slaat de liefde om in haat, de ambivalentie van de neiging tot de moeder. Maar op den vader is hij jaloersch, dus haat hij hem, en toch kan hij hem homoseksueel liefhebben en zijn haat in liefde verkeeren, de ambivalentie van het Oedipuscomplex, dat dan in verband met de Narcistische neigingen het castratiecomplex te voorschijn roept. Het begrip „ambivalenz” maakt het blijkbaar mogelijk alles, d.i. niets te verklaren. En het is niet moeilijk bij de droomuitlegging alles tot sexueel symbool te herleiden, wanneer men begonnen is in alle lichamelijk genot sexueele libido te zien. Maar van wetenschappelijke zekerheid kan hier toch niet gesproken worden.

Dat blijkt dan ook wanneer men de uitkomsten van andere psychoanalysen daarmede vergelijkt. Zoo beschouwt Sadger het nemen van de moederborst als een borstcoïtus en de homoseksuele fellatio een later surrogaat voor de monderotiek. Hierbij zal echter de kinderlijke voorstelling van een moeder-penis een rol spelen en vooral het Narcistische peniscomplex, dat sexueele schouwlust medebrengt. Maar het mechanisme der geïnverteerde fixeering zal ontstaan doordat de in de puberteit overprikkelde jongeman, door zijn moeder niet bevredigd, zelf haar plaats inneemt, zijn libido in zichzelf terugtrekt en voor anderen wordt wat hij van zijn moeder gehoopt had. Nu volgt

¹⁾ Graber, Die Ambivalenz, 33—43, 51, 57, 62, 68, 84.
 Freud, Analyse der Phobie eines fünfjährigen Knaben.
 Freud, Das Ich und das Es. S. 38.

een terugkeer tot het infantile stadium waarbij hij zoo in zichzelf verliefd als hij zich de moederlijke liefde gedacht heeft. De afwijzing die men ondervonden heeft, wekt een reactie, zoodat voortaan het geslachtsdeel, dat men begeerde te beschouwen en te bezitten, weerszin wekt en het sexueel verlangen op het eigen geslacht wordt overgedragen ¹⁾). Wat is dit alles anders dan een willekeurige en fantasistische combinatie, een opeenstapeling van door niets gestaafde hypothesen?

Wanneer werkelijk de psychoanalyse een betrouwbare methode is om de pathogenese van sexuele perversiteit te leeren kennen, wat ik natuurlijk niet mag betwijfelen, dan mag zij toch nooit voorbijzien dat het beslist pathologische toestanden zijn die zij analyseert, en dat de normale sexuele ontwikkeling een geheel ander beeld te zien geeft ²⁾). Kan het abnorme niet juist hierin schuilen, dat zich sexuele libido reeds bij het kind verbindt met lichamelijk genot, dat op zichzelf niets met het genitale stelsel te maken heeft, en dit nog wel lang voordat dit stelsel rijp is om te volbrengen waartoe het is bestemd, en dus lang voordat die libido de natuurlijke functie van voortplantingsaandrift kan vervullen. Voegt men daarbij de verschijnselen die wijzen op sterke overprikkeling van de genitaalerotische zone, die het kind deels als constitutioneelen aanleg, misschien door erfelijke belasting, bij de geboorte al heeft medegekregen, anderdeels door verkeerde invloeden van buiten of verkeerde autoërotische handelingen voortdurend heeft doen toenemen, dan laten zich zoowel de normale als de abnormale ontwikkelingsprocessen heel wat eenvoudiger verklaren dan door de constructies van begrippen als het Oedipuscomplex, het Narzissuscomplex, het castratiecomplex enz. Wat is van al deze complexen werkelijk bij het normale kind te vinden? Welnu, daar ligt de grond voor de zedelijke beoordeling. Waarom wijst iedere moeder en vader het kind af, in welks aanhaligheid iets sexueels doorschemert? Omdat men onmiddellijk het onbetamelijke, het begin van het gemeene en het zedelijk gevaarlijke er in voelt. En als ouders bij hun kind ook maar iets bespeuren van dat wisselspel van liefde en haat, zullen zij daarin instinctmatig iets verkeerd vinden en bij herhaalde verschijnselen van dien aard in die zoogenaamde Oedipusneigingen zedelijke gebreken zien. Nog duidelijker treedt dat besef op, als bij een kind het natuurlijke kinderlijk egoïsme narzistisch zelfbehagen en zelfverliefdheid wordt, vooral als dit zich op de genitale organen concentreert. Dan voelt men onmiddellijk het zedelijk minderwaardige en het slechte in de neiging als karaktertrek, en dus ook

¹⁾ Sadger, *Lehre der Geschlechtsverirrungen*, S. 142, 145, 131, 136, 178, 189. Ik laat het aan de psychoanalytici zelve over, na te gaan hoe anderen weer andere combinaties bedenken. Aan onderlinge afwijkingen en tegenstrijdigheden is geen gebrek.

²⁾ Dit wordt erkend door Stoltenhoff, a. a. O. S. 42.

in al de autoerotische handelingen die er uit voortvloeien. En of hierin nu al of niet een psychisch „mechanisme” zijn fatale werking voltrekt, de geestesgesteldheid die dergelijke neigingen medebrengt, is in zichzelf veroordeelenswaardig, want het is bij het kind het begin van een proces, dat bij den volwassen mensch tot zedelijke verdorvenheid kan leiden. Wie bij Sadger de ontzettende beschrijving leest van wat hij door zijn analyse van een „Strichjungen” is te weten gekomen, die ziet dat hetgeen uit medisch oogpunt gezien psychose is, tegelijkertijd moreel beschouwd een beeld van de diepste zedelijke ellende vertoont. Misschien gaat geen enkele psychische afwijking buiten het zedelijk karakter van den mensch om, maar sexueele psychosen doen het zeker niet. Mocht het waarlijk blijken, wat ik niet betwijfel, dat de psychoanalytische methode een therapie van alle zieke en perverse sexualiteit heeft gevonden, zoodat zij ook homoseksueelen kan genezen, dan is dat niet alleen medische, maar nog veel grooter zedelijke winst.

Waartoe de neuroloog komt wanneer hij uitsluitend uit medisch oogpunt sexueele psychosen beschouwt en zoowel de beoordeeling als de beïnvloeding der moraal smadelijk afwijst, leert ons vooral het belangrijke werk over onanie en homosexualiteit van Stekel. Het is leerzaam door het enorme materiaal dat er in verwerkt is en door de naar het schijnt bijzonder gunstige uitkomsten zijner psychoanalytische therapie. Maar het is in zijn beschouwingen zoo eenzijdig en oppervlakkig, dat het een illustratie kan heeten van wetenschappelijke zelfverblindings. Het boek is een pleidooi voor het recht en het nut van de onanie, een smalende bestrijding van de moraal die haar veroordeelt en een daarmede samenhangende theorie over de homosexualiteit, waaraan, al wordt Hirschfeld's theorie beslist verworpen, toch een zeker natuurlijk bestaansrecht wordt toegekend als gevolg van 's menschen aangeboren bisexualiteit. Het een is zoo nauw met het ander verbonden, dat wij het werk in zijn geheel moeten overzien, willen wij zijn moreele beteekenis beoordeelen.

Het standpunt dat Stekel inneemt tegenover de verschijnselen van onanisme en homosexualiteit, is dat van den eenzijdig psychoanalytisch georiënteerden medicus, die voor den zedelijken kant van de hier liggende problemen nauwelijks oog heeft en in de moreele remming der sexueele neigingen de oorzaak van psychosen ziet. Zijn buitengewoon rijk studiemateriaal dient vooral als bewijs voor zijne theorieën. De opmerkelijke genezingen die hij mededeelt toonen inderdaad dat de psychoanalytische therapie heilzaam kan werken. Maar daarmede zijn de theorieën die hij er aan verbindt, nog niet gerechtvaardigd. Als een niet geringe verdienste mag hem echter dadelijk worden aangerekend, dat hij met groote kracht en op grond van overtuigende bewijzen de fatale leer van Hirschfeld, dat homosexualiteit aangeboren, ongeneeslijk en een gelijkwaardige uiting van

geslachtsleven is, weerlegt. Niet minder verdienstelijk is het, dat hij weer het volle licht laat vallen op de psychische factoren van alle sexueele parathieën, en beslist afwijst de biologische theorie, bijv. van Steinach, alsof het bloot van de soort van geslachtsklieren en van hunne afscheidingsproducten afhing of een mensch hetero- of homoseksueele neigingen zou bezitten. Dit alles zijn neurologische resultaten, die ik voor de zedelijke beoordeeling van homosexualiteit dankbaar boek als louter winst.

Maar nu zijn theorieën over onanisme en homosexualiteit, en deze weder in hoofdzaak onderzocht met het oog op hunne moreele strekking. Zij worden beheerscht door een grondgedachte, die eigenlijk maar één keer en als terloops wordt uitgesproken. „Normaal is alles wat natuurlijk is, en van nature zijn wij nooit homoseksueel maar bisexueel”¹⁾. De onanie wordt nu gezien als een natuurlijk, algemeen menschelijk en in vele opzichten nuttig verschijnsel, en de zedelijke veroordeeling daarvan heftig bestreden als een dom product van kortzichtige artsen die haar schadelijk achten en van de heerschende moraal, die neurasthenie en andere psychosen op haar geweten heeft²⁾. De homosexualiteit wordt gezien als natuurlijk gevolg van het verdringen der heteroseksueele door de homoseksueele neigingen bij den van nature bisexueelen mensch, die, evenals de heterosexualiteit, als monosexualiteit een dispositie medebrengt tot parathie, terwijl ieder mensch in zijn jeugd de beide vormen van geslachtsneiging vertoont³⁾.

De stelling dat het natuurlijke altijd het normale is, is niets dan een misleidende frase. Onder „natuur” zal toch wel verstaan moeten worden de totaliteit der verschijnselen, die het karakter dragen van waargenomen werkelijkheid, in hun oorzakelijk verband. Maar „normaal” heeft duidelijk twee beteekenissen. Men drukt er mede uit het regelmatig, dat is overal en altijd optreden van een verschijnsel. Maar men bedoelt er ook mede te zeggen, dat een verschijnsel beantwoordt aan een norm, dus is wat het zijn moet. In het eerste geval is „normaal” een zijns-oordeel, in het laatste een waardeoordeel. Wie nu een verschijnsel normaal noemt in den eersten zin, zegt daarmee niets dan dat het zeer vaak voorkomt en in den regel wel kan worden aangetoond. Maar daarmee is niets gezegd omtrent zijn waarde, zijn recht van bestaan, zijn zedelijke beteekenis. En wie het woord in den laatsten zin gebruikt, zegt daarmee dat het zedelijk gerechtvaardigd, dat het goed is. Misleitend nu is ieder gebruik van den term, waarbij men schijnbaar het eerste zegt, maar inderdaad de laatste gedachte suggereert.

Bij alle beschouwingen van Stekel over de onanie is dat het ge-

¹⁾ Stekel, a. a. O. 183.

²⁾ a. a. O. 18, 99—104.

³⁾ a. a. O. 166—173, 175, 183.

val. Hier zien wij waartoe een eenzijdige toepassing van Freud's theorieën leidt. Dat ook bij het zeer jonge kind reeds sexueel leven is, heeft Freud in het licht gesteld. Alleen valsche preutschheid weigert het te erkennen. Het ligt toch ook voor de hand omdat het reeds aanwezige genitaalstelsel zich van voor de geboorte af ontwikkelt voor de allerbelangrijkste levensfunctie, die het heeft te vervullen. De psychoanalyse heeft de geestelijke zijde van dit proces ontdekt. Maar de eenzijdigheid begint, wanneer alle lichamelijke lustgevoel van het kind onder den naam libido van een sexueel-erotisch stempel wordt voorzien. En zij wordt nog bedenkelijker, wanneer verder iedere handeling die bewust of onbewust lichamenlijk welbehagen wekt, wordt voorgesteld als onanie. Nu heeten alle kinderen onanisten en onanie het meest algemeene en blijvende, immers natuurlijke verschijnsel van sexueel leven. Vandaar is maar een stap tot de bewering dat onanie als natuurproduct normaal wordt genoemd, niet alleen in den zin van veelvuldig voorkomend, maar bepaaldelijk met de beteekenis van rechtmatig, nuttig en goed. Nog een schrede verder en de onanie heet volkomen onschadelijk niet alleen, maar wordt geroemd als een kenmerk van bijzondere begaafdheid en als een veiligheidsklep, die de gemeenschap tegen misdadige explosies der geslachtsdrift beschermt. Ziedaar de beschouwing van Stekel, die hij onder herhaalden smaad over alle moraal die het waagt anders te oordeelen, telkens weer bepleit ¹⁾.

Zonderling dat men niet inziet, dat, hoe meer men alle onbevangen kinderlijk genot van lichaamsprikkels subsumeert onder de namen van den typisch sexueelen prikkel, libido en orgasmus, die woorden in dezelfde mate hun beteekenis verliezen ter kenschetsing van het zuiver geslachtelijk erotisme. Toegegeven kan worden, dat achter vele bewegingen en handelingen van het kind zich lustgevoel verbergt, dat in de genitale zone is ontstaan. De onschuld van het kind wordt er niet door miskend. Maar men mag den onmetelijken afstand niet voorbijzien tusschen onbewuste lustwekkende bewegingen, zelfs tusschen handelingen waarmede het zich allengs meer bewuste genitale genotsprikkels verschaft, en de handelingen van den geslachtsrijpen mensch, die opzettelijk en aanhoudend en in steeds toenemende mate willens en wetens zich in zijn genitaliën opwekt, opwindt en bevredigt tot lichamenlijke en geestelijke uitputting toe. En dat doet de onanist, en daardoor is het onanisme gekenmerkt. Zeker, het proces is geleidelijk, de grens tusschen, ik zeg niet natuurlijk en normaal, maar gewoon verkeerd en betrekkelijk onschuldig, en het duidelijk pathologische en moreel minderwaardige, is misschien niet precies aan te wijzen, want de overgangen zijn nauw merkbaar. Maar in zijn uiterste vormen is het ziektebeeld, physisch en psychisch, onmiskenbaar. Men kan bijna

¹⁾ Stekel, Onanie und Homosexualität, S. 2—31.

ieder der tallooze gevallen, die Stekel beschrijft in het boek waarin de normaliteit, onschadelijkheid en nuttigheid der onanie betoogd wordt, aanvoeren ten bewijze dat het psychopathen zijn, neurasthenici en lijdens aan allerlei neurosen, bij wie zich ook moreele degeneratieverschijnselen vertoonen. Wat als een betrekkelijk onschuldig kindergebrek begint, ontwikkelt zich snel tot een vuile gewoonte, die den mensch in toenemende mate slaaf maakt van zijn passies. Het sexueele leven in zijn grofst zinnelijken vorm wordt meer en meer het centrum van zijn neigingen en begeerten. De wil verslapt en andere neigingen verliezen gaandeweg hun kracht om de sexueele te beteugelen, waardoor men weerloos wordt tegenover psychische infecties van perverse sexualiteit bij anderen. Prof. Kraepelin heeft tegenover Stekel duizendmaal gelijk als hij zegt: bij de meesten is onanie een voorbijgaande fout van de jeugd en de ontwikkelingsjaren, en waar zij bij volwassenen blijft bestaan, behoeft zij de natuurlijke geslachtsfunctie nog niet op te heffen, maar waar dat geschiedt heeft men zonder uitzondering te doen met een psychopathischen of anderen ziekelijken aanleg. En het vastwortelen der onanie bij psychopathen is daarom zoo bedenkelijk, omdat zij bij deze wilszwakke persoonlijkheden een blijvende verandering van het object der geslachtsneiging begunstigt en daarmee voor een reeks andere sexueele afdwalingen de baan vrij maakt ¹⁾. Al wat ik op dit gebied heb gezien, komt dit woord voor woord bevestigen.

Het moreele vonnis over de onanie heeft zijn eersten grond in het natuurlijk gevoel, reeds bij het kind waar te nemen, dat hier iets vies en schandelijks is dat men verbergen moet, en zijn tweeden grond in de onloochenbare ervaring, dat het voortwoekeren dezer parathie lichamelijk en geestelijk verderfelijk is ²⁾. Dat een arts er toe komt dit te ontkennen, is verklaarbaar. Hij heeft met beslist pathologische gevallen te doen. En juist daar kan de psychische rem, door een beroep op het zedelijke bewustzijn tegen de parathische neigingen, uit medisch oogpunt verkeerde gevolgen hebben en conflicten te voorschijn roepen, die zich in psychosen uiten. De schade, die volgens Stekel artsen en moralisten aanrichten door de onanie te bestrijden, treedt dus juist op bij onanistische psychopathen. Zij doen geen nieuwe neurose ontstaan, maar doen de reeds bestaande tengevolge van den nieuwen strijd tusschen drang en rem op een of ander punt, waar de lichamelijke en geestelijke inzinking het grootst is, te voorschijn komen. Dit bewijst dus niets tegen de noodzakelijkheid dier medische en moreele remming, hoogstens bevat het een waarschuwing tegen het te laat en dan vaak nog tactloos in werking stellen, en niet minder een waarschuwing voor een zeer voorzichtige therapie. Dat de er-

¹⁾ Kraepelin, Geschlechtliche Verirrungen u. Volksmehrung, vgl. Stekel S. 17.

²⁾ Bloch, Das Sexualleben unserer Zeit, erkent dat ook ten volle.

varen psychoanalyticus hier veel vermag, schijnt mij uit de voorbeelden bij Stekel niet twijfelachtig. Maar daarmee is zijn paradoxale verdediging van verkeerde gewoonten, die nooit ongevaarlijk, vaak verderfelijk zijn, allerm minst gerechtvaardigd. Hij beschrijft meerdere gevallen van patiënten, die op de grofste wijze het lichaam van hun vrouw en van bordeelvrouwen en bovendien hun eigen lichaam misbruiken, en noemt dit vergoelijkend de „exzessive Betätigung”, waartoe hun constitutie hen dreef. Menschen die zoo vaak onaneeren, zegt hij, wel, die hebben eenvoudig een groote behoefte. Hij vindt het belachelijk hen te willen beteugelen, want daardoor worden ze ziek. De onanie is het eenige surrogaat waardoor zulke „sexueele athleten” zich kunnen uitleveren, en zij kunnen er vrijwel gezond bij blijven, heet het. Maar waarom loopen zij dan naar den arts? En waarom tracht deze hen te genezen inplaats van hen als bewonderenswaardige en benijdbare bezitters van overvloedige levenskracht als sexueele sporthelden te eeren? Wij moeten ons immers eindelijk „emancipeeren in sexueele dingen van den kanon van het normale, die in werkelijkheid niet bestaat” ¹⁾! Wat praat men dan nog van parathieën? Er is noch maat noch richting in de sexueele passies. Men leeft ze eenvoudig uit zooals men ze heeft. Wat de natuur voortbrengt is immers natuurlijk, en al wat natuurlijk is, is normaal! En welken zin heeft het nu nog te betoogen, dat onanisme is of een terugkeer of een voortzetting van infantiel lustleven? Het kinderlijke is hier tot atletische sterkte uitgegroeid, een prachtig voorbeeld van volwassen mensche-lijkheid! De neuroloog heeft niet anders te doen dan toe te zien dat die domme „kanon van het normale” den held in de „exzessive Betätigung seiner Konstitution” niet belemmert, hem te bevrijden van „de denkfout der religie”, die hem te kwader ure in den waan brengt dat zijn geslachtsleven eigenlijk voor de voortplanting dient, hem te verlossen van het gevoel dat zijn onanie een „schuldreservoir” is, en te waken tegen angstneurosen, die niet uit zijn passies, maar uit het remmen van zijn passies ontstaan. Gelukkig is in zulke gevallen de patient wijzer dan zijn arts, en de arts blijkbaar wijzer dan zijn theorie!

Al wat leeft heeft zijn norm, dat is de met het leven-zelf gegeven richtlijn, de immanente tendenz zijner ontwikkeling. En in ieder levend organisme heeft ieder orgaan zijn norm, dat is de functie die het bestemd is te vervullen in dat organisme en in de soort waartoe het behoort. Alleen de mensch als zelfbewust en redelijk wezen kan de norm van zijn leven en zijn levensorganen kennen. Hij is dan ook een normbewust wezen, en is nog maar half mensch als hij het niet is. Wat hij van de norm van zijn lichamelijk leven verstaat, drukt hij uit in de idee der gezondheid. Zonder dezen normatieven kanon is

¹⁾ Stekel, a. a. O. 51—55, 99—104.

geen geneeskunde mogelijk. En hij past dien toe op ieder orgaan van zijn organisme, want ieder oordeel over het al of niet normaal functioneeren berust op het begrip van de bestemming van het orgaan. Wij zouden geen oordeel kunnen hebben over gezondheid of ziekte van het oog, het voedingsapparaat, het genitaalstelsel, als wij niet erkenden, dat zij bestemd zijn om te zien, om het organisme en om de soort in stand te houden. In dien zin denkt iedere bioloog teleologisch. En het is een bewijs van gebrekkig wijsgeerig inzicht en van oppervlakkig denken, wanneer Stekel beweert, dat het „een denkfout” is uit de religie ontstaan ¹⁾ wanneer men teleologisch de bestemming van ons geslachtsorganisme in de voortplanting zoekt en dus daarin vooral de maatstaf gegeven acht voor de normale en de abnormale functie. Zou de zin en het doel van deze organen, die bij man en vrouw als twee complementaire helften op elkaar zijn aangewezen en samen een hooger functioneel verband vormen, geen ander zijn dan dat zij zekere lustprikkelers geven en eenige afscheidingsproducten voortbrengen? Dan kon de natuur met een enkel kliertje en een zenuwdraadje volstaan.

Zeldzaam bekrompen is de wijsheid van deze soort. Vooral als zij daarmee het hoogste normbewustzijn verlammen wil. De hoogste normen zijn de geestelijke, de ideeën waarnaar wij ons geestelijke leven richten. Hier treedt met gebiedend karakter de immanente tendenz onzer geestesfuncties in ons op. Denkend richten wij ons naar de waarheid, die als de wet der rede in ons optreedt en in de logica zich van zichzelf bewust wordt. In het gevoelsleven dragen wij de idee van het schoone als bewegende en richtende norm in ons om. En alle hogere wilsleven wordt bewogen en gericht door de normatieve idee van het mensch-zijn, met zijn ideaal van ware menschelekheid, zijn plichtsbefef omtrent hetgeen den mensch als mensch betaamt, zijn geweten als gevolg der natuurlijke zedelijke zelfbeoordeeling. In den samenhang van dit drieledig normbewustzijn ligt het menschele van den mensch. Moedwillig een dezer normatieve geestesfuncties het zwijgen op te leggen, is niet anders dan geestelijke zelfverminking. Men kan niet eens zeggen dat de „natuur” neutraal is tegenover dit alles. Want gelijk zij zieken en gezonden voortbrengt, schept zij, als men wil, wijsheid en dwaasheid, het mooie en het leelijke, goed en kwaad. Maar zij heeft ook voortgebracht het normbewustzijn, dat ons dwingt waarheid van logen, schoonheid van al het ontschoone, deugd van zonde als polaire tegenstellingen te onderscheiden. En zoolang

¹⁾ Stekel, a. a. O. 99—104. Dat hij hier de religie bij haalt, maakt zijn kortzichtigheid nog erger. Niet het geloof in een wijzen Schepper is de grond van het geloof in zin en doel van het genitaalstelsel als bestemd voor de procreatie, maar omgekeerd is de ontdekking van de wijze doelmatigheid van dit op elkaar aangewezen dubbele complex de grond voor een religieuze waardeering. Het begrip van God als alwijzen Schepper is de religieuze interpretatie der onloochenbare feiten.

de mensch mensch is, zal hij niet alleen zijn lichamelijk, maar met nog oneindig meer bindende kracht zijn geestelijk leven aan die tegenstelling meten. Iedere wetenschap die zich aan de normen van ons geestesleven vergrijpt, is niet alleen logisch en aesthetisch, maar vooral ook zedelijk geoordeeld.

Dit mag de psychoanalyse van de soort die Stekel vertegenwoordigt zich voor gezegd houden. Het zal ons vooral waar blijken, wanneer wij nu uit moreel oogpunt zijn theorie der homosexualiteit beschouwen.

Wie over het onanisme denkt als hij deed, van hem kan geen moreel zuivere en hooge blik op deze sexueele verkeerdheid worden verwacht. Hij heeft haar dan ook niet gegeven. Het bijzondere van zijn theorie is een nieuwe toepassing van het door Freud reeds naar voren gebracht, door hem als alles verklarend voorgesteld begrip der bisexualiteit. Met een eigenlijk dogmatische verzekerdheid wordt ons herhaaldelijk verzekerd, dat alle menschen oorspronkelijk bisexueel zijn. Scherp gedefinieerd wordt het begrip nergens, maar bedoeld wordt blijkbaar niet alleen, dat man en vrouw in hun genitaalstelsel een in divergeerende richting uitgegroeid orgaan van voortplanting bezitten, dat bij beiden uit een gemeenschappelijken grondvorm is voortgekomen, veeleer denkt hij daarbij aan de neiging tot het andere of het gelijke geslacht, dus aan den aanleg om zoowel homoseksueel als heteroseksueel zich te bevredigen, wat geheel iets anders is. Hij bemerkt niet, dat in dit begrip der bisexualiteit alles al ingedacht is wat hij er later uit te voorschijn brengt. Toch is niet moeilijk in te zien, dat wanneer men eerst alle menschen van nature bisexueel noemt en daaronder verstaat, dat ze oorspronkelijk aangelegd zijn evenzeer op homoseksuele als op heteroseksuele neigingen en geslachtsdaden, beide vormen van geslachtsleven eo ipso even natuurlijk, dus fysisch en psychisch vrijwel gelijkwaardige verschijnselen worden. En daaruit volgt weer, dat iedere eenzijdige, hetzij dan hetero- of homoseksuele fixatie van de geslachtsneigingen feitelijk een geweldpleging aan den dubbelzijdigen natuuraanleg is, dus een verloochening en onderdrukking van een der neigingen die den mensch eigen zijn. Monosexualiteit is dan eigenlijk een abnormaliteit, die, zoo al niet zelve een ziekte, althans tot ziekten praedisponneert. De consequentie, dat de mensch die zoowel op zijn eigen geslachtsgenoot als op het andere geslacht, of bij afwisseling nu eens heteroseksueel dan weer homoseksueel zijn neigingen en zijn geslachtsleven richt, eigenlijk de normale, immers zijn bisexueelen aanleg volgende mensch is, wordt zelfs vrij duidelijk getrokken.

Onze geslachtsneiging, heet het, heeft twee componenten, een heteroseksuele en een homoseksuele. Een van beide wordt in den regel verdrongen en dan gesublimeerd in schijnbaar niet-sexueele strevingen. De normaal-heteroseksuele verdringt zijn gelijkslachtige

sexualiteit door ze te sublimeren in vriendschap, sociale acties enz. Gelukt dat niet, dan wordt hij min of meer zenuwlijder. De normaal-homosexueel verdringt eveneens zijn andergeslachtelijke sexualiteit. Hoe hij dat doet en waarin hij deze sublimeert, wordt echter niet duidelijk. Het wordt geconstateerd, dat dit hem zwaarder valt dan soortgelijke verdringing bij den heterosexueel, maar waarom dit zoo is, blijkt in het geheel niet. Er schijnt dus aan de normaliteit, in welken zin dan ook, van den homosexueel nog wel iets te ontbreken. Merkwaardig is ook, dat den heterosexueel het gelijke geslacht in sexueel opzicht indifferent is, terwijl de homosexueele man voor de vrouw en de homosexueele vrouw voor den man duidelijke afkeer voelt. Dit heet dan zijn parapathie. Maar waarom de „normaal heterosexueele” in den regel niet, de „normaal homosexueele” wel parapathisch is, blijkt al weder niet. Maar de theorie brengt mede, dat de gezonde mensch eigenlijk bisexueel voelen en leven moest, en dat monosexualiteit zoo al geen parapathie toch de dispositie daarvoor medebrengt. Immers zij brengt altijd een strijd mede tusschen een der natuurlijke geslachtsdriften en de sociale of moreele rem. Is nu die onderdrukte drift abnormaal sterk, dan openen zich drie wegen. De mensch kan haar sublimeren, dan wordt hij een genie. Hij kan haar uitleven, dan wordt hij een misdadiger. En gelukt de sublimatie maar gedeeltelijk, dan wordt hij door onoplosbare innerlijke conflicten parapathisch en min of meer zenuwziek. Bij alle homosexueelen nu is de geslachtsdrift abnormaal vroeg en sterk, en niet voldoende bedwongen, al worden ze van jongsaf geremd. Wordt nu de heterosexueele component door schaamte, angst of andere remmen teruggedrongen, en de homosexueele component door eenige oorzaak versterkt, dan moet het sexueele leven zich gelijkslachtelijk uiten¹⁾.

De innerlijke zwakheid dezer heele theorie is onmiddellijk voelbaar. Opmerkelijk dat de psychoanalyse hier tot een totaal andere verklaring komt dan wij vroeger bij Sadger en anderen vonden. Zou daaruit niet blijken, dat men hier slechts schijnbaar te doen heeft met een leer op psychoanalytische ervaringen gegrond, maar evenals bij de anderen op een fantastische en willekeurige begripsconstructie, die in het begrip der bisexualiteit eigenlijk al verscholen lag? Men mag het den niet-neuroloog waarlijk niet euvel duiden, dat hij zich door zulke theorieën niet laat imponeeren en er sceptisch en kritisch tegenover blijft staan. Geen „normaal heterosexueel” zal zich laten wijsmaken, dat zijn gevoelens voor een vriend, zijn liefdevolle arbeid in de gemeenschap eigenlijk gesublimeerde homosexueele neiging is, omdat zij in geen enkel verband staat met zijn sexueel leven en van homosexueele neiging geen spoor ooit in hem is te vinden geweest. En waar blijft de sublimatie van de heterosexueele neiging bij den

¹⁾ Stekel, a. a. O. 166—174, 255.

homosexueel? Van innige vriendschap voor vrouwen en vrouwelijk liefdewerk in de maatschappij is bij deze ongelukkigen niets te ontdekken. Van nog tastbaarder onwaarheid is de voorstelling, dat het genie uit sublimatie van homosexueele neiging ontstaat. Dat is een verklaring die niets verklaart en zelve op een pure fictie berust. En waar blijven nu omgekeerd de genieën onder de homosexueelen, die toch ook hun verdrongen heterosexueele componenten gesublimeerd hebben? Waarom zijn zij in den regel of zenuwzieken of misdadigers geworden? Zulke beweringen weerleggen zichzelf. Freud wist wel beter en leerde terecht: niemand wordt homosexueel zonder infantiel trauma. Schijnbaar stemt Stekel dat toe, maar het is feitelijk niet te rijmen met zijn theorie. Want als de bisexueele aanleg aan alle menschen, hetero- en homosexueelen, eigen is en de zoogenaamd „normale homosexueel” slechts kan ontstaan door een bijzonderen invloed van buiten, waardoor de heterosexueele neiging verdrongen wordt, dan zou ook de „normale heterosexueel” een bijzonderen invloed moeten ondergaan om de verdringing zijner homosexueele neigingen mogelijk te maken. Maar het zou een evidente dwaasheid zijn de algemeen menschenlijke neiging tot het andere geslacht toe te schrijven aan een infantiel trauma. Wie voor deze consequentie terecht terugschrikt, geeft de heele leer van Stekel prijs.

Binet is zoo wijs om die heele hypothese van een oorspronkelijke bisexualiteit overbodig te maken, door er op te wijzen, gelijk wij ook reeds in het licht stelden, dat de geslachtsneiging oorspronkelijk ongedifferentieerd is, en dat homosexualiteit alleen ontstaat, wanneer zij door een invloed van buiten gericht wordt op iemand van hetzelfde geslacht¹⁾. Dat is een eenvoudige, maar evidente waarheid, die in verband met de ook door Stekel erkende beslissende werking van verkeerde sexueele invloeden van buiten af, de fixatie der geslachtsneiging op een verkeerd object, vooral bij door onanie overprikkelde individuen, eenvoudig verklaart, veel eenvoudiger en veel bevredigender dan de begripsconstructies van al die bedachte complexen bij den eenen psychoanalyst en de fantastische toepassing van het bisexualiteitsbegrip bij den ander. Neurologen mogen die theorieën in detail onderzoeken, de wijsgeerig-psychologische kritiek op haar kennistheoretische waarde kan niet anders zijn dan een besliste afwijzing.

Uit dat oogpunt nog een enkele opmerking over de theorie eener oorspronkelijke bisexualiteit. Wij kennen het mannelijke en het vrouwelijke genitaalstelsel slechts als twee systemen, die in bouw en functie elkanders complementaire tegendeel zijn. En daaraan verandert het feit niets, dat eenzelfde schema aan beide ten grondslag ligt. Maar dan is het ook logisch ongerijmd, een met zichzelf strijdigen geslachts-

¹⁾ Stekel, 168.

aanleg te onderstellen in ieder individu, en dat nog wel terwijl reeds lang voor de geboorte het ontwikkelingsproces, dat de duidelijke bestemming van het geslachtsleven van elken mensch aanwijst, is begonnen. De evidente feiten maken evenzeer als zijn innerlijke logische tegenspraak deze opvatting van het begrip onaannemelijk. En denkt men daarbij bloot aan de mogelijkheid bij ieder individu, dat zijn geslachtsneiging zich op de mannelijke wijze naar de vrouw, of op de vrouwelijke wijze naar den man zal richten, dat dus, trots den uitwendigen bouw van het geslachtsapparaat, de daarbij behorende geestelijke functie hetero- of homoseksueel zich kan ontwikkelen, dan onderstelt men de mogelijkheid van een tegenstrijdigheid tusschen phyische en psychische ontwikkeling, die niet te rijmen is met al wat wij weten van den correlatieven samenhang van beiden in ons geheele psychophysische organisme. Hier raak ik even aan het gezag van een geleerde als Freud. Maar heeft hijzelf niet het punt aangewezen, waar de correctie van zijn leer der bisexualiteit moet worden beproefd? Volkomen terecht wees hij er op, dat men de betrekking tot het sexueel object veel te innig heeft voorgesteld. De geslachtsdrift is oorspronkelijk onafhankelijk van het object en ontstaat ook niet door een prikkel die van een bepaald object uitgaat. De mensch begint als een autoerotisch wezen, wat eenvoudig beteekent dat zijn geslachtsorganen behoeften medebrengen en door prikkeling genot kunnen verschaffen. Verschaft hij zich die zelf, dan is dat nog geen onanie zoomin als het genoegen van de zuigbeweging verkeerde honger is. En daarmee is niet de aanwezigheid van een sexueelen aanleg zoowel voor ander- als voor gelijkslachtige neigingen, maar alleen de aanvankelijke ongedifferentieerdheid der geslachtsneiging bewezen, die zich dan bij normale ontwikkeling allengs fixeert op de organen die het complementair tegendeel van de eigen organen vormen. Het normale kind is monoseksueel wat zijn lichaamsbouw betreft en aanvankelijk ongedifferentieerd ten opzichte van zijn sexuele prikkelbaarheid en neiging. Het wordt naarmate de geslachtsrijpheid toeneemt door het andere geslacht bekoord, en richt met toenemende bewustheid zijn verlangen uitsluitend op dat aanvullende tegendeel, dat hem volle bevrediging zijner behoeften en vervulling zijner sexuele bestemming belooft.

Maar met de physiologische theorie valt ook de moreele beoordeeling der homosexualiteit, waartoe deze vorm van psychoanalyse heeft geleid. Niets is meer opvallend in bijna al die door Stekel uitvoerig beschreven gevallen, dan dat wij te doen hebben met patiënten, wier neurose als een ziekelijke overprikkeling der geslachtsdrift zich vertoont, die ten gevolge van een psychisch trauma in de jeugd¹⁾ tot geheel of gedeeltelijk perverse uitingen heeft geleid, den wil heeft

¹⁾ Stekel, 164, 168, 183 en elders.

verlamd, de zedelijke zelfbeoordeeling steeds meer verzwakt en allengs de moreele rem verbroken. Het belang der psychoanalytische onderzoekingen voor den moralist is vooral gelegen in de ook van medische zijde aangetoonde psychische factoren van alle abnormale sexualiteit. Al de fantastische voorstellingen omtrent bloot physische factoren, endocrine secreties van mannelijke en vrouwelijke geslachtsklieren, toevallig overwicht van een daarvan of evenwicht van beide, zoodat de homosexualiteit aangeboren en een normale variant van den geslachtsaanleg zou zijn, terecht heeft Adler ze „wetenschappelijk bijgeloof” genoemd. Maar hij ziet de psychische factoren toch wel heel anders dan Stekel. Hij vindt in den homoseksueel een minderwaardigheidsgevoel, een vrees tegenover het andere geslacht bij ziekelijke eigenliefde en zelfingenomenheid, lafheid bij heerschzucht, die sexueel overprikkelden een schijnoverwinning doet zoeken bij het eigen geslacht, die zij bij het andere niet behalen kunnen. Hij acht homosexualiteit een dwangneurose, die het verantwoordelijkheidsgevoel opheft, versterkt door den waan, dat het een aangeboren aanleg is, even mooi, zoo niet mooier dan de gewone¹⁾. Maar wat zijn dit anders dan psychische eigenschappen die het kenmerk dragen van zedelijke gebreken? Wat is daarmede anders gezegd, dan dat hier een psychische toestand geconstateerd is, die ook het karakter draagt van zedelijke minderwaardigheid, en die tot steeds dieper zedelijk verval leidt naarmate de moreele tegenstand is weggefallen en de mensch zich willoos en weerloos heeft overgegeven aan tegennatuurlijke neigingen? Zoodra men dat inziet, zal men het onverantwoordelijk achten het gezag van den medicus te misbruiken tot verslapping van het zedelijk bewustzijn. Met de straks besproken bedriegelijke frase, dat alles wat natuurlijk is normaal moet heeten en met goedkoopen schimp op de moraal, laat zich het zedelijk bewustzijn niet het zwijgen opleggen, ook niet bij den zedelijk gevallene zelf, zoolang hij nog niet geheel gedemoraliseerd is.

Drie dingen staan vast, en wie ze van den moralist niet hooren wil, kan ze ook bij de beste neurologen vernemen: juist bij vroege en sterke sexuele prikkelbaarheid is een rem noodig om de dreigende overmacht der geslachtsbegeerten tegen te houden; — voorts: die rem moet even vroeg en even sterk gevoeld worden als de ontwaakte begeerte zich laat gelden; — eindelijk: er is geen enkele rem die in kracht, doordringende werking en vatbaarheid voor blijvende ontwikkeling het zedelijk bewustzijn met zijn plichtbesef, zijn gewetenleven en zijn drang naar edeler menschbestaan te boven gaat. Het religieus geloof wekt het niet, want het heeft zijn eigen wortel in ons geestesleven, maar voedt het en bevrucht het wel, gelijk de religie

¹⁾ Dr. A. Adler, *Das Problem der Homosexualität*, S. 46, 51. Stekel, 279, erkent dat in deze beschouwing waarheid ligt.

omgekeerd aan dien invloed op het zedelijke leven zijn ontzaglijke beteekenis voor de samenleving ontleent. Maar voor den niet-religieuzen zoogoed als voor den godsdienstigen mensch is de moraliteit de standaard der menschelijkheid en iedere moraal een poging om dien standaard zoo hoog en zoo zuiver mogelijk te stellen. Daarom brengt iedere moraal conflicten mede tusschen 's menschen hoogere en lagere neigingen. Ons heele zedelijke leven is een innerlijke kamp, waarin geen overwinning zonder strijd te behalen is en het ophouden van den strijd slechts een volkomen nederlaag beteekent. Wie zich voor die nederlaag zou schamen en zichzelf zou verachten als hij zedelijk onderging, die mag nooit den strijd tegen de zinnelijke neigingen opgeven, want het is de strijd van zijn hoogere tegen zijn lagere menschelijkheid, de strijd om waarlijk mensch te worden. Niets mag den mensch gaan boven het waarachtige, dat is het geestelijke mensch-zijn. Ook niet de eisch van lichamelijke gezondheid. Wat baat het een mensch al kon hij een volmaakt gezond lichaam verwerven, en hij leed schade aan zijn ziel! Gesteld, de mensch stond voor de keuze: óf slecht maar gezond, óf goed en rein maar ziek, dan zou het menschonwaardig zijn een ander beginsel te aanvaarden dat dit eene: beter ziek dan slecht. Maar dit alternatief is een fictie, een zelfbedrog van lichamenlijk of geestelijk reeds ziek geworden menschen. Het is al een neurose, wanneer het remmen der zinnelijke neiging neurotische verschijnselen te voorschijn roept. De sexueel overprikkelde, niet de normaal voelende mensch wordt ziek als hij zijn geslachtsneiging moet beheerschen, omdat bij hem het evenwicht tusschen zinnelijke en geestelijke neigingen reeds verstoord is door het overwicht van de eerste over de laatste. De taak van den medicus is zeker niet, dat overwicht nog sterker te maken en den mensch geestelijk op te offeren aan zijn lichamenlijk welzijn, maar alleen om den mensch van de zijde van zijn lichaamsleven in zoo gunstig mogelijke conditie te brengen voor de volledige en harmonische ontwikkeling van zijn geestelijk bestaan. De therapie der psycho-analyse, die haar grootste kracht zoekt in het aanwenden van psychische invloeden, heeft geen ander doel. Zij is slechts veilig in de handen van een psychiater die de hooge waarde van het zedelijk bewustzijn ten volle erkent en haar heilzame kracht met al den ernst zijner moreele verantwoordelijkheid toepast. Zedelijke beginselen zijn de bewegende, dragende en richtende kracht ook der wetenschap. Liefde voor de waarheid staat in dienst der menschenliefde. En de ware menschenliefde sluit het zedelijk leven niet uit, maar sluit het in, en helpt het om te overwinnen.